

**FATF TAVSIYALARINING HUQUQIY TABIATI VA ULARNI MILLIY
BANK TIZIMIGA IMPLEMENTATSIYA QILISH MASALALARI**

Eshboyev Shaxboz G'ayrat o'g'li

Mustaqil tadqiqotchi

Elektron pochta: ilmiyizlanuvchi@gmail.com

Annotatsiya. Tezisda FATF tavsiyalarining xalqaro-huquqiy tabiati, ularning “yumshoq huquq” sifatidagi maqomi va amaldagi majburiyligini ta'minlovchi mexanizmlar tahlil qilinadi. O'zaro baholash, texnik muvofiqlik va samaradorlik mezonlari hamda “kulrang” va “qora” ro'yxatlarga kiritish oqibatlari yoritilgan. O'zbekiston bank tizimida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashishning huquqiy asoslari va amaliy muammolari ko'rib chiqilgan. Benefitsiar mulkdor tushunchasini FATF talablariga moslashtirish, xavfga asoslangan yondashuvni banklarning ichki hujjatlarida aniq belgilash va compliance xizmatining mustaqilligini qonun darajasida mustahkamlash bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: FATF, yumshoq huquq, o'zaro baholash, xavfga asoslangan yondashuv, benefitsiar mulkdor, bank tizimi, JDLTMQga qarshi kurashish, compliance.

**ПРАВОВАЯ ПРИРОДА РЕКОМЕНДАЦИЙ ФАТФ И ВОПРОСЫ
ИХ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ В НАЦИОНАЛЬНУЮ БАНКОВСКУЮ
СИСТЕМУ**

Эшбоев Шахбоз Гайрат угли

Независимый исследователь

Электронная почта: ilmiyizlanuvchi@gmail.com

Аннотация. В тезисе анализируются международно-правовая природа рекомендаций ФАТФ, их статус как норм «мягкого права» и механизмы, обеспечивающие их фактическую обязательность. Рассматриваются взаимная оценка, критерии технического соответствия и эффективности, а также последствия включения в «серый» и «черный» списки. Исследуются правовые основы и практические проблемы противодействия легализации доходов, полученных преступным путем, финансированию терроризма и финансированию распространения оружия массового уничтожения в банковской системе Узбекистана. Предложены меры по приведению понятия бенефициарного собственника в соответствие с требованиями ФАТФ, четкому закреплению риск-ориентированного подхода во внутренних документах банков и законодательному укреплению независимости службы комплаенса.

Ключевые слова: ФАТФ, мягкое право, взаимная оценка, риск-ориентированный подход, бенефициарный собственник, банковская система, ПОД/ФТ/ФРОМУ, комплаенс.

THE LEGAL NATURE OF THE FATF RECOMMENDATIONS AND ISSUES OF THEIR IMPLEMENTATION INTO THE NATIONAL BANKING SYSTEM

Eshboyev Shaxboz G'ayrat o'g'li

Independent researcher

E-mail: ilmiyizlanuvchi@gmail.com

Abstract. The thesis analyzes the international legal nature of the FATF Recommendations, their status as “soft law” and the mechanisms that make them binding in practice. It considers mutual evaluation, the criteria of technical compliance and effectiveness, and the consequences of grey and black listing. The legal framework and practical problems of combating money laundering, terrorist financing and proliferation financing in the banking system of Uzbekistan are examined. Proposals are made to align the concept of beneficial owner with FATF requirements, to set out the risk-based approach clearly in banks' internal documents and to strengthen the independence of the compliance function at the level of law.

Keywords: FATF, soft law, mutual evaluation, risk-based approach, beneficial owner, banking system, AML/CFT/CPF, compliance.

KIRISH. Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish, terrorizmni va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirish (JDLTMQ) transmilliy xarakterga ega bo'lib, moliyaviy tizimning barqarorligi va ishonchliligiga bevosita tahdid soladi. Bank tizimi bunday operatsiyalar eng ko'p amalga oshiriladigan sektor bo'lgani uchun uni himoyalash milliy va xalqaro huquqiy tartibga solishning ustuvor yo'nalishiga aylangan. Bu sohada xalqaro

andozalarni belgilovchi asosiy institut Moliyaviy chora-tadbirlar bo'yicha maxsus guruh (Financial Action Task Force, FATF) hisoblanadi.

Tezisning maqsadi – FATF tavsiyalarining xalqaro-huquqiy tabiatini aniqlash, ularning milliy qonunchilik va bank amaliyotiga implementatsiyasi mexanizmlarini tahlil qilish hamda O'zbekiston bank tizimida JDLTMQga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha taklif shakllantirishdan iborat.

ASOSIY QISM (MUHOKAMA VA NATIJA). FATF 1989-yilda G7 davlatlari tashabbusi bilan tashkil etilgan hukumatlararo organ bo'lib, xalqaro shartnoma asosida tuzilmagan. Shu sababli uning tavsiyalari rasmiy ma'noda xalqaro shartnoma normasi emas, balki "soft law" (yumshoq huquq) xarakteridagi xalqaro standartlar hisoblanadi. Biroq bu standartlarning amaldagi majburiyligi yuqori. Birinchidan, FATF tavsiyalari BMT Xavfsizlik Kengashining 1267 (1999) va 1373 (2001) rezolyutsiyalari [3] hamda 1988-yilgi Vena [4] va 2000-yilgi Palermo [5] konvensiyalari kabi majburiy xalqaro-huquqiy hujjatlar normalarini aniq mexanizmlarga aylantiradi. Ikkinchidan, ularning bajarilishi o'zaro baholash (mutual evaluation) orqali nazorat qilinadi [2]. Uchinchidan, standartlarga rioya qilmagan yurisdiksiyalar "kuchaytirilgan monitoring ostidagi yurisdiksiyalar" ("kulrang ro'yxat") yoki "harakatga chaqiruv" qo'llaniladigan yurisdiksiyalar ("qora ro'yxat") qatoriga kiritilishi mumkin. Bu esa muxbir bank munosabatlari, xorijiy investitsiyalar va mamlakatning moliyaviy obro'siga bevosita salbiy ta'sir qiladi.

FATFning 2012-yilda qabul qilingan va keyinchalik yangilangan 40 ta Tavsiyasi tizimning asosini tashkil etadi [1]. Ularning markazida xavfga asoslangan yondashuv (risk-based approach) turadi (1-Tavsiya): davlat ham, majburiyat oluvchi subyektlar ham JDLTMQ xavflarini aniqlab, baholab, ularga

mutanosib choralar ko'rishi shart. Bank sektori uchun eng muhim talablar quyidagilardir [1; 8]:

- mijozni to'liq tekshirish (CDD) va benefitsiar mulkdorni aniqlash (10-Tavsiya);
- ma'lumotlar va hujjatlarni saqlash (11-Tavsiya);
- gumonli operatsiyalar to'g'risida moliyaviy razvedka organiga xabar berish (20-Tavsiya);
- pul mablag'larini o'tkazishda to'lovchi va oluvchi haqidagi ma'lumotlarni uzatish (16-Tavsiya);
- maqsadli moliyaviy sanksiyalarni qo'llash (6-Tavsiya);
- yangi texnologiyalar va virtual aktivlar bilan bog'liq xavflarni boshqarish (15-Tavsiya).

FATF 2013-yilda qabul qilingan Metodologiyasiga ko'ra, davlatlar ikki jihat bo'yicha baholanadi: texnik muvofiqlik (qonunchilik va institutsional asoslarning tavsiyalarga mosligi) va samaradorlik (Immediate Outcomes, ya'ni amaliy natijalar) [2]. Bu shuni anglatadiki, qonunchilikda normaning mavjudligi o'zi yetarli emas, uning amalda ishlashi ham isbotlanishi lozim.

O'zbekistonda bu sohadagi huquqiy asos 2004-yil 26-avgustdagi "Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun (660-II-son) [6] hamda Jinoyat kodeksining 243-moddasi [7], shuningdek Markaziy bank tomonidan tasdiqlangan ichki nazorat qoidalari bilan belgilanadi. Bu normalar bank zimmasiga mijozni identifikatsiya qilish, operatsiyalarni monitoring qilish va gumonli operatsiyalar to'g'risida xabar berish majburiyatlarini yuklaydi. Shu bilan birga amaliyotda quyidagi muammolar

saqlanib qolmoqda: benefitsiar mulkdorni aniqlash mezonlarining FATF talablaridan farqlanishi, xavfni baholash natijalarining bank ichki jarayonlariga yetarlicha integratsiya qilinmaganligi, “formal compliance” holatlari va virtual aktivlar bilan bog‘liq operatsiyalarni nazorat qilish mexanizmlarining rivojlanmaganligi.

Taklif sifatida quyidagilar maqsadga muvofiq: (1) milliy qonunchilikdagi “benefitsiar mulkdor” tushunchasini FATFning 10 va 24-Tavsiyalariga to‘liq moslashtirish; (2) banklarda xavfga asoslangan yondashuvni ichki normativ hujjatlarda mijoz, mahsulot, geografik hudud va yetkazib berish kanallari kesimida aniq belgilash; (3) compliance xizmatining mustaqilligi va vakolatlarini qonun darajasida mustahkamlash; (4) JDLTMQga qarshi tizimni korrupsiyaga qarshi boshqaruv tizimlari (jumladan, ISO 37001) bilan integratsiya qilish, chunki korrupsiya JDLTMQning asosiy predikat jinoyatlaridan biridir.

XULOSA. FATF tavsiyalari rasmiy majburiy kuchga ega bo‘lmasa-da, o‘zaro baholash mexanizmi va ro‘yxatga kiritish oqibatlari tufayli amalda majburiy xarakter kasb etadi. O‘zbekiston bank tizimi uchun bu standartlarni nafaqat qonunchilikda (texnik muvofiqlik), balki amaliyotda (samaradorlik) ta‘minlash moliyaviy barqarorlik, xalqaro obro‘ va investitsion jozibadorlikning muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. FATF. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation: The FATF Recommendations. Paris: FATF/OECD, 2012 (as amended).

2. FATF. Methodology for Assessing Technical Compliance with the FATF Recommendations and the Effectiveness of AML/CFT Systems. Paris: FATF/OECD, 2013 (as amended).
3. United Nations Security Council. Resolution 1267 (1999); Resolution 1373 (2001). New York: United Nations.
4. United Nations. Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. Vienna, 1988.
5. United Nations. Convention against Transnational Organized Crime. Palermo, 2000.
6. O'zbekiston Respublikasining "Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni. 2004-yil 26-avgust, 660-II-son.
7. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. 243-modda.
8. Basel Committee on Banking Supervision. Sound Management of Risks Related to Money Laundering and Financing of Terrorism. Basel: BIS, 2014 (revised 2020).